

POLITIikkaa ja päivän piirtoja

Julkaisija: Median museo ja arkisto Merkki

2024

Oki Räisänen oli vakavakasvoinen humoristi.
KUVA: MEDIAN MUSEO JA ARKISTO MERKKI / ANTTI VUOREN KOKOELMA.

VIMMATTU VUOSIKYMMEN ei päästänyt helpolla poliitikkoja eikä piirtäjiä. Ääriliikkeet koettelivat Suomen demokraattista järjestelmää 1930-luvulla, mikä kiihdytti tunnelmia myös sanomalehtien palstoilla. Uutisten lisäksi tapahtumia kommentoitiin pakinoissa ja piirroksissa.

Median museo ja arkisto Merkki pureutuu 1930-luvun tapahtumiin seuraamalla *Helsingin Sanomien* pilapiirtäjä Oki Räisäsen kynänjälkiä näyttelyssä **NAPIT VASTAKKAIN – 1930-luku pilapiirtäjä Oki Räisäsen silmin**. Räisänen oli lehden palveluksessa vuodet 1932–1950, jona aikana hän tuotti yli 5 500 päivänpäivän kuvaa.

Tämä lehti tarjoaa syventäviä näkökulmia Okiin ja hänen aikaansa sekä pilapiirrosten historiaan. Se kertoo myös niistä 1930-luvun poliitikoista, jotka Okin piirrospöydälle useimmiten eksyivät.

Räisäsen piirustuskokoelma on tallennettu Merkin arkistoon. Koko tuotanto on digitoitu, ja piirroksiin pääsee tutustumaan Merkin verkkosivujen kautta: www.merkkiin.fi.

Antoisia lukuhetkiä – tai Okin itsensä sanoin: tuohon kätteen!

Napit vastakkain. Päivän piirto 13.10.1934.
KUVA: MEDIAN MUSEO JA ARKISTO MERKKI.

VAKAVAKASVOINEN VEIJARI – OKI RÄISÄNEN 1886–1950

Työ ja sen tekijä. Oki Räisänen piirsi 1930-luvun lopulla mainoksia myös Yleisradiolle.
KUVA: MEDIAN MUSEO JA ARKISTO MERKKI / ANTTI VUOREN KOKOELMA.

Juna toi lisälmen rautatieasemalle joka kesä leppoisan, mutta vakavakasvoisen herrasmiehen. Paikalliset tunnistivat hänet, ja miehen keräillessä asemalaiturilla kapsäkkejään ja piirustus-tarvikkeitaan saattoi savolaisen kansan parissa alkaa kuiskuttelu: "Eikös tuo ole Räisäs-Oki? Nytköhän se piirtää meidätkin?"

Kesävieras oli kuvataiteilija ja humoristi **Oki Räisänen** (1886–1950). Hän oli syntyjään ja sydä-meltään savolainen, ja kotiseudultaan Oki myös ammensi huumorinsa ainekset. Koko kansan tuntema piirtäjä hä-nestä tuli 1930-luvulla, kun Räisänen aloitti työskentelyn *Helsingin Sano-mien* poliittisena pilapiirtäjänä.

Iisalmesta Ateneumiin

Oskari Vilhelm Räisänen syntyi Iisal-messa kelloseppä **Heikki** ja **Maria Räu-säsen** perheen esikoisena huhtikuun yhdeksäntenä vuonna 1886. Etunimi

Oskari lyheni perheen suussa ja lopulta papereissakin yksinkertaiseksi Okiksi.

Räisästen perhe oli suuri ja vek-selivelkoihin ajautuneen isän liiketoi-met yskivät, mutta Oki pääsi kuiten-kin opinpolulle. Pojalla olisi kyllä ollut lahjoja seurata isäänsä kelloseppänä, ja viulua taiten vingutellut Räisänen pohti myös muusikon uraa. Lopulta kuvataide vei kuitenkin voiton.

Oki Räisänen opiskeli vuosina 1904–1907 Taideyhdistyksen piirustus-koulussa Ateneumissa. Hänen opet-tajiaan olivat muun muassa **Valter Runeberg** ja **Hugo Simberg**. Viralli-sesti Räisänen siirsi kirjansa Helsin-

kiin vuonna 1913, jolloin tanssittiin myös Okin häitä. Puoliso **Anna-Liisa**, omaa sukuaan **Liukku**, oli puolisonsa tavoin savolainen, Ateneumin käynyt piirustuksenopettaja. Parille syntyi tytär **Tarja** vuonna 1914.

Sisällissota katkaisi työ- ja perhe-elämän keväällä 1918. Oki Räisänen toimi sodassa Iisalmen suojeluskunnan varusmestarina, piti rätinkiä palttoista ja kypäristä. Hän suunnitteli myös Iisal-men ja Vieremän suojeluskuntien liput.

Sodan jälkeen nuori kuvataiteili-ja löysi leivänsyrjään lehdistöstä. Räu-sänen kuvitti muun muassa työväen aikakausjulkaisuja. Niiden pariin hän oli mahdollisesti päätenyt entisen kämppätoverinsa ja kaukaisen sukulai-sensa, *Suomen Sosialidemokratian* toimitussihteerin Yrjö Räisäsen ansi-osta. Oki oli myös kirjallisesti lahja-kas, ja kuvien ohella hän kirjoitti runo-ja, pakinoita ja tarinoita.

Oki Räisäsen leipälaji oli savolais-huumori, jossa seikkailivat juurevat savolaiset ukot ja akat. Heitä hän tark-kaili, piirteli ja haastatteli kesämatkoil-laan Iisalmessa. Pakinansa Oki kirjoitti usein äidinkiellellään, hieman liioitellul-la yläsavolaisella murteella. Räisänen myös esitti itse tarinoitaan, jolloin vei-keän tekstin ja vakavaillmeisen lausujan välille syntyi hersyvä ristiveto.

Poliittiseksi pilapiirtäjäksi

Räisäsen elämässä kääntyi uusi sivu, kun Maalaisliitto perusti *Suomen-maa*-lehden syksyllä 1929. Okista tuli uuden lehden poliittinen pilapiirtäjä. Suhde oli ammatillinen, sillä maalais-liiton tai minkään muunkaan puolueen jäsenkirjaa Räisäsellä ei tiettävästi ol-lut. Säännöllinen, kuukausipalkkainen pesti oli taiteilijalle varmasti mieleinen.

Piirtäjille oli kysyntää. Sanomaleh-det halusivat palstoilleen kevyempää sisältöä, ja pilapiirrosten avulla myös politiikkaa voitiin käsitellä huumorin keinoin. Lehdistö oli läpeensä poliittis-ta, ja yhtäällä oikeistoradikaalin La-puan liikkeen, toisaalla kommunistien pelko olivat kuumia aiheita poliittisis-sa puheissa ja sanomalehtien sivuilla. *Suomenmaassa* Räisäsen työ-pariksi tuli päätoimittaja **Lassi**

Hiekkala. Yhdessä he loivat Päivän piirroksi nimetyn palstan, johon Räu-sänen piirsi kuvan ja Eero-nimimerkin taakse kätkeytyneet Hiekkala kirjoitti pakinan. Piirrot kommentoivat ajan-kohtaisia poliittisia kysymyksiä.

Yhteistyö loppui lyhyeen, kun leh-den talous sakkasi ja Hiekkalan palli horjui. Maalaisliitossa karsastettiin *Suomenmaan* jyrkkää suhdetta La-puan liikkeeseen. Tilanne ratkesi, kun **Eljas Erkkö** houkutteli Hiekkalan *Helsingin Sanomiin* keväällä 1932. Erkkö teki syksyllä tarjouksen myös Räisäselle, ja Oki seurasi aisapariaan.

Oki ja Eero jatkoivat *Helsingin Sanomissa* siitä, mihin *Suomen-maassa* oli jääty. Erkkö antoi luvan lyödä äärioikeistoa olan takaa, ja *Helsingin Sanomissa* Päivän piirrot nousivat siivilleen. Päivän piirroista tuli kiiteltä ja kadehdittu poliittinen ase, jota muut lehdet yrittivät kopioida. Lisäksi Räisänen sai piirtää itselleen rakkaita humoristisia savolaiskuvia, joita julkaistiin *Ilta-Sanomissa*.

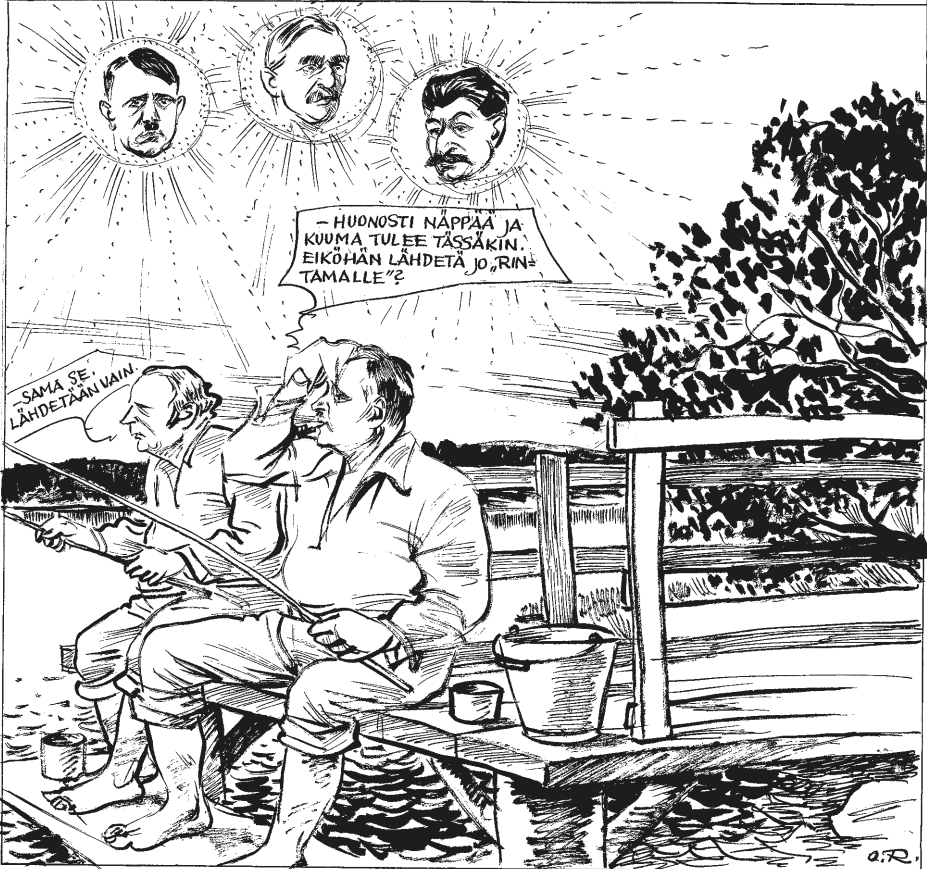
Poliitikot ja lehtimiehet elivät Päi-vän piirroissa omaa elämäänsä. Okin suosikkiahmoja olivat Lapuan liiket-tä seuranneen Isänmaallisen Kansan-liikkeen poliitikot, jotka muovautuivat piirustus-pöydällä politiikan antisan-kareiksi: **Vihtori Kosola**, **Hilja Riipi-nen**, **K. R. Kares** ja **Arne Somersalo**. Vanhan toverin Yrjö Räisäsen alter ego, pakinoitsija **Sasu Punanen** oli myös Päivän piirtojen vakiohahmoja.

Viimeinen vuosikymmen

Elokuussa 1939 Oki Räisäsen piirsi *Helsingin Sanomiin* kuvan, jossa Stalinin ja Hitlerin kasvoiset auringot kärvensivät kesälomaa viettävää piir-täjiä. Se oli paha enne. Marraskuun lopussa syytti talvisotaa.

Helsingin Sanomat joutui su-pistamaan toimintaansa sotavuosina. Paperipula ohensi lehtiä, toimittajia ja kirjapainotyöntekijöitä oli rintamalla, toimitusta pommitettiin. Oki Räisäsen työt vähenivät, ja hän vietti aikaa koti-seudullaan Iisalmessa.

Päivän piirrot alkoivat toistaa Suo-men virallista linjaa. Sisäpoliittisen kähminän sijaan Räisänen piirsi nyt

1930-luku oli ääriliikkeiden aikaa. Diktaattorit korventavat Okia ja hänen aisapariaan, pakinoit-sija Eeroa Päivän piirroissa 30.8.1939. KUVA: MEDIAN MUSEO JA ARKISTO MERKKI.

kuvia, joissa korostettiin kansan yhte-näisyyttä sotaponnistusten edessä. Siit-tä huolimatta sensuuri kielsi Räisäsen kuvan julkaisun ainakin kerran.

Rauhan jälkeen Päivän piirroissa palattiin normaaliin päiväjärjestyk-seen, mutta maailmanpoliittista tilan-netta Oki ei jostain syystä enää kom-mentoanut.

Räisäsen terveys petti keväällä 1950, ja hän menehtyi Kivelän sairaa-lassa toukokuun 23. päivänä. Okin viimeiseksi piirroksi jäi huhtikuun 16. päivän lehdessä julkaistu savolais-kuva. **Lassi Hiekkala** kunniotti pit-käaikaisen työtoverinsa ja ystävänsä muistoa pakinassa, jonka kuvana oli Oki itse – laakerinlehdin ympäröitynä. Viimeisen leposijansa Oki Räisänen sai Iisalmen kirkkomaalta.

Oki lähti, mutta satiiri oli tullut jääädäkseen. Poliittisen pilakuvan va-kiinnuttaminen osaksi päivittäistä

lehteä oli eittämättä Räisäsen mer-kittävin ansio. *Helsingin Sanomat* kiinnitti uudeksi pilapiirtäjäksi **Kari Suomalaisen**. Kari oli monella tapaa edeltäjänsä vastakohta, mutta oli-pa maailmakin muuttunut Räisäsen 1930-luvun kultavuosista.

Lehtipiirrosten ohella Oki Räu-sä-nen ehti julkaista jokusen kirjankin. Sotavuosina ilmestyneen *Lupsakoeta immeisiä* -kuvakirjan esipuheessa piirtäjä esittää toiveen. Siinäpä se on osuvasti tiivistetty, Räisäs-Okin puoli-vuosisatainen humoristin perintö: "Jos joellekuillekkää nyt oes – katellessaa näetä kuvia – ies jonniiiv verrah huvia, se näeher rustoojalle toes tyyvytystä, uskokeetm poes."

Janne Ridanpää

tutkija, Median museo ja arkisto Merkki

VIHTORI KOSOLA (1884–1936), IKL

■ Vihtori Kosola oli lapualainen talonpoika, aktivisti ja katterijääkäri. Vuonna 1929 Kosola oli mukana perustamassa oikeistoradikaalia ja antikommunistista Lapuan liikettä. Liikkeen organisoima talonpoikaismarssi Helsinkiin oli Kosolan tähtitehtä. Kosola panti myös toimeen muillutukset, jotka huipentuivat presidenttipari K. J. ja Ester Ståhlbergin kyydytykseen. Tapaus kääntyi kuitenkin lopulta Kosolaa ja Lapuan liikettä vastaan. Alkoholisoitunut Kosola surjautettiin myöhemmin perillisjärjestö IKL:n johdosta.

YRJÖ RÄSÄNEN "SASU PUNANEN" (1888–1948), SDP

■ Yrjö Räsänen oli kansanedustaja ja sanomalehtimies, joka tunnettiin myös Suomen Sosialidemokraatin pakenoitajana Sasu Punasena. Räsänen oli syntytään kuopialainen, mutta muutti Helsinkiin hieman ennen sisällissodan syttymistä. Sasu oli suostu pakenoitaja, mutta ajattelussaan hän lipui vasemmalle, aina SDP:n oppositioon asti. Lapulta 1940-luvulla kansanedustajanakin toiminut Räsänen erotettiin SDP:n eduskuntaryhmästä, minkä jälkeen uusi poliittinen koti löytyi SKDL:n riveistä. Yrjö ja Oki Räsäsen olivat kaukaisia sukulaisia.

ELIAS SIMOJOKI (SIMOLIN) (1899–1940), IKL

■ Elias Simojoki oli suomalaisen äärioikeiston johtajahahmo. Hän oli kiistelly pappismies ja poliitikko, jonka toimintaa ohjasivat kansallissieluys ja heimoaate. Suur-Suomesta unelmoinut Simojoki ennatti olla niin Akateemisen Karjala-Seuran perustajajäsen, Sinimustat-ruusijärjestön puheenjohtaja kuin IKL:n kansanedustajakin. Sisällissodan jälkeen hän osallistui sekä heimosotiin että äärioikeiston vallankaappausyritykseen Virossa. Äkkiväärä Simojoki joutuikin selittelemään toimiaan sekä raastuvassa että tuomikapitulissa. Simojoki ammuttiin talvisodassa 1940 hänen lähettettyään lopettamaan rintamajoukkojen välin haavoittunutta hevosta.

DEMOKRAATTEJA JA DEMOKRATIAN RAVISTELIJOITA

Suomen historiassa 1930-luku oli hyvin tapahtumarikas ajanjakso. Sitä ovat ihmisten mielissä pitkälti leimanneet vuosikymmenen alkupuolella maata ravistelleet taloudelliset haasteet ja poliittiset liikkeet sekä myöhemmin ulkopolittiset jännitteet. Taloudellisesti Suomea koetteli suuri lama, joka aiheutti pula-ajan ja toi mukanaan levottomuuksia. Valta pysyi kuitenkin perinteisten puolueiden käsissä, ja Suomi säilyi demokraatiana.

Tarkasteltaessa 1930-lukua poliittiselta kantilta nostetaan usein esille ääriliikkeiden toiminta. Todellisuudessa valtaa tuolla vuosikymmenellä pitivät kuitenkin vaikiintuneet puolueet, joista poliittisella keskitentillä toimineet Maalaisliitto ja Kansallinen Edistyspuolue tekivät yhteistyötä sekä Kansallisen Kokoomuksen että SDP:n kanssa ja maadoittivat jännitteitä.

Ääriliikkeillä oli kuitenkin roolinsa niiden pyrkinessä vaikuttamaan Suomen sisäpolitiikkaan. Näiden liikkeiden kontrollitoimien kuului Etsivälle Keskuspoliisille (EK). Etsivä Keskuspoliisi oli perustettu sisällissodan jäl-

keen vuonna 1919, ja sen ensisijaiseksi tehtäväksi muodostui vasemmiston valvonta. Edellisen vuoden valtionvastaiseen toimintaan osallistunut vasemmisto koettiin uhkana, ja uusi kansannousu haluttiin estää.

Äärioikeistolainen, vuonna 1929 perustettu kommunisminvastainen Lapuan liike maalasi kommunisteista todellisuutta vaarallisempaa kuvaa ja sai porvaripuolueiden edustajat äänestämään vuonna 1930 tasavallan suojelulain puolesta. Hallitus esitteli lain eduskunnalle todeten:

"Kokemus on osoittanut, että nykyaikainenkin valtio voi olla alttiina äärimmäisyyssuuntien ajamista

kumousliikkeistä ja toimeenpanemista järjestyksen häiriöistä aiheutuville vaaroille. Näistä äärimmäisyyssuunnista on vaarallisimpia kommunismi, joka ei kohdistu määrättyyn yhteiskunnalliseen tai valtiolliseen järjestykseen, vaan joka jättää sivistys- ja oikeusvaltion juuria."

Uusi säädetty laki tuli tunnetuksi niin kutsutuna kommunistilakina, sillä sen avulla pystyttiin estämään äärivasemmistolaiten toimintaa rajoittamalla heidän kansalaisoikeuksiaan, kuten paino- ja kokoontumisvapautta. Lapuan liike ei tyytynyt säädettyyn lakiin vaan ryhtyi koventamaan otettaan entisestään.

EK oli pakotettu kääntämään katseensa oikealle, sillä liike järkytti yhteiskuntarauhaa ulkoparlamentaarisella keinoilla, kuten vasemmistolaiten väkivaltaisilla kyydytyksillä itärajalle. Toimet eivät kohdistuneet enää kommunisteihin, vaan väkivaltaisuuksien kohteeksi joutui myös sosiaalidemokraatteja.

Osa julkivaseemmistolaisista pakeni vapaaehtoisesti Neuvostoliittoon oikeistoradikaalien pelossa. Tämä uhka oikealta tuli EK:lle yllätyksenä, ja sen suitsiminen muodostui haasteeksi. EK:n johtaja Esko Riekkiä syytettiinkin tilanteen huonosta hoitamisesta, ja hänen vihjailtiin katsooneen poliittista tilannetta liian pitkään vain vasemmalla silmällä.

Lapuan liike lakkauteittiin vasta epäonnistuneen Mäntsälän kapinan jälkeen vuonna 1932, jolloin sitä vastaan käytettiin sen itse ajamaa tasavallan suojelulakia. Lapualainen henki jatkui

kuitenkin samana vuonna perustetussa Isänmaallisessa kansanliikkeessä, joka pyrki toimimaan edeltäjänsä salonkikelpoisemmin.

Sisäpoliittista epävakautta aiheutti myös maailmanlaajuinen talouslama. Suomessa vallitsi pula-aika vuodesta 1929 vuoteen 1933, jona aikana työttömyys oli korkealla ja taloudellinen tilanne oli vaikea. Talouselämyksen oasaltaan myös Lapuan liikkeen synnyttämän yhteiskunnallisen kriittisen ilmapiirin seurauksena Suomessa syntyi 1930-luvun alussa nk. pulaliikkeitä. Pula-aika näkyi paitsi kaupungeissa myös maaseudulla, ja pulaliikkeiden tavoitteena olikin parantaa erityisesti maaseudun köyhien asemaa ja vastustaa yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta. Liikkeet kritisoivat myös velkaantuneiden tilallisten pakkohtuokauppoja ja vaativat velkojen anteeksiantoa.

Hallitus yritti selviytyä vaikeasta tilanteesta. Työttömyyden torjumiseksi perustettiin erilaisia hätäaputoimia ja pakkohtuokauppoja pyrittiin estämään velkajärjestelyillä. Pulaliikkeet vähenivät lopulta taloustilanteen lähdeytyä nousuun.

Levottomuksista huolimatta demokratia säilyi Suomessa. Tällä oli ratkaiseva merkitys siihen, miten Suomeen suhtauduttiin toisen maailmansodan jälkeen. Suomea pidettiin erikoistapauksena, eikä se saanut osakseen samanlaista kohtaloa kuin Saksaan muut kumppanit.

Tiina Lintunen,
dosentti, yliopistolohetori

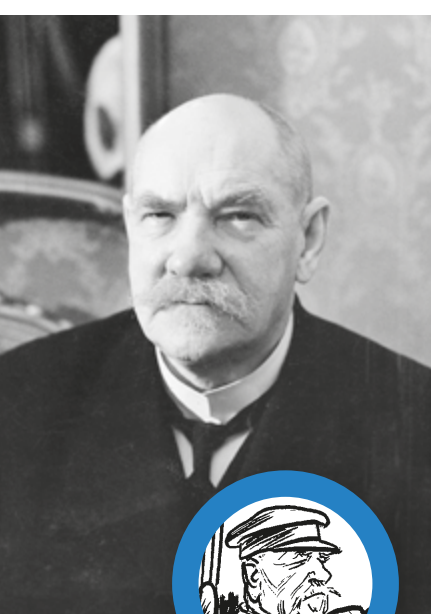

PAAVO SUSITAIVAL (SIVÉN) (1896–1993), IKL

■ Vanhaan sivistyskuntaan syntynyt Paavo Susitaival sai fennomaanikodissaan vaivoja aatteellisen, suoraan toimintaa ja vendäisvastaaisuutta korostaneen kasvatuksen. Susitaival glieni sisällissodassa kapteeniksi, jatkoi sotilasuraansa suojeluskunnissa ja hankki myöhemmin sotilaskoulutusta Saksasta. Hän pyrki jatkamaan itsenurhan tehneen veljensä, Rekan nimismiehen Bobi Sivénin johtamaa Iltä-Karjalan kapinahankeetta. Susitaival istui vankilassa niin Mäntsälän kapinaan osallistumisesta kuin hallituksen halventamisesta. Hän oli värikäs kirjailija ja puhuja, joka valittiin eduskuntaan IKL:n listalta vuonna 1939.

IKL:n kansanedustajat vuonna 1933.
KUVA: MUSEOVIRASTO/JOURNALISTINEN KUVA-ARKISTO.

PEHR EVIND SVINHUFVUD (1861–1944), KOK

■ Pehr Evind Svinhufvud oli kokenut poliitikko, itsenäisyyssenaatin puheenjohtaja ja Suomen ensimmäinen valtionhoitaja. Hän hyväksyi Lapuan liikkeen tavoitteen kommunistien kikkemiseksi, mutta joutui vetämään rajan liikkeen laittomuuksiin. Suojeluskunta-aktiivina tunnettu "Ukko-Pekka" nautti oikeiston suurta kunnioitusta, ja presidenttinä (1931–1937) hän johti auktoriteettiaan Mäntsälän kapinan rauhanomaista kukistamista. Kuuluisassa radiopuheessaan hän kehotti kapinallisia antautumaan: "Minä olen täpi pitkän elämäni taistellut lain ja oikeuden ylläpitämiseksi, ja minä en voi salliä sitä, että laki nyt tullaan jalkojen alle ja kansalaiset johdetaan oselleisen toisteluun toisiansa vastaan." Puhe tehoi.

KYÖSTI KALLIO (1873–1940), ML

■ Suomen neljänneksi presidentiksi 1937 nousseella Kyösti Kalliolla ei ollut akateemista oppia, ainoastaan keskikoulun päästötodistus. Kallio oli suurtilallinen Nivalasta, ja maaseutukysymykset olivatkin hänelle erityisen tärkeitä. Hänen mukaansa nimettiin muun muassa vuoden 1922 asutuskilpi Lex Kallio. Maalaisliiton sisällä Kallio taisteli vallasta Juho Sunilan kanssa, mutta kilpa päättyi kalliolaisten voittoa. Kallio ehti toimia 1920- ja 1930-luvulla neljästi pääministerinä. Kyösti Kallio oli vuonna 1929 perustamassa Suomenmaalehtä, josta Oki Räsänen ura poliittisena pilapiirtäjänä alkoi.

URHO KEKKONEN (1900–1982), ML

■ Urho Kekkonen oli Maalaisliiton nuori, nouseva tähti. Liikunnallinen Kekkonen oli koulutunut valtakäyttäjäksi ylioppilas- ja uuheljoissa, ja oipa hän työskennellyt Etsivän keskuspoliisin virkailijana. Vuonna 1936 Kekkonen nousi eduskuntaan, ja juristina hän sai heti oikeusministerin salkun. Urho Kekkonen oli sisällissodan valkoinen veteraani, mutta hän suhtautui kielteisesti IKL:n politiikkaan. Sisäministerinä Kekkonen yritti jolla lakkauttaa IKL:n - oikeista kutsuin tätä kalliilua hoppelasti "Kekkonen konsteiksi".

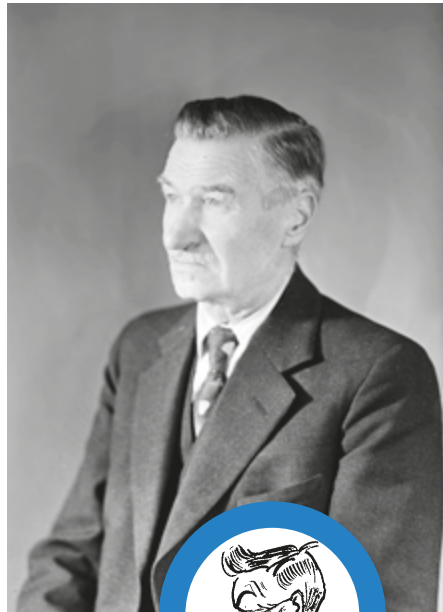
HILJA RIIPINEN (OS. MIKULIN, MYÖH. METSÄPOLKU) (1883–1966), IKL

■ Opettaja Hilja Riipinen oli Lapuan liikkeen ja IKL:n näkyvimpiä naisia. Hän toimi myös Lotta Svärin ideologia ja järjestön lehdien toimittajana. Riipinen valittiin vuonna 1930 kokoomuksen kansanedustajaksi, mutta hän loikkasi myöhemmin IKL:ään. Saksaa sujuvasti puhunut ja Hitleriä ihailutt Riipinen oli omimmillaan kirjoittajana ja puhujana. Poliittisena julistajana hän oli fanaattinen, jopa humoksellinen. Ehdoton antikommunisti ja kansallissosialismin ihailija palosi lopulta opettajatyöhön Lapualla.

K. R. (KAARLO) RIETRIKKI) KARES (1873–1942), IKL

■ Kirkkohera, ravasti ja poliitikko K. R. Karesen elämässä yhdistyivät fanaattinen kristillisyys ja äärioikeistolaisuus. Pitkän poliittisen uran tehnyt Kares vaikutti ensin vanhasuomalaisen puolueen ja sittemmin kokoomuksen kansanedustajana. Lapualla kirkkoheranviran saanut Kares oli perustamassa paikallisten aktivien kanssa Lapuan liikettä, ja hän nousi myöhemmin IKL:n radikaalille linjalle. Toisaalta hän ei ollut kiivain radikalismien vastustajakaan. Pennasta pidettiin myöhemmin sopivana kokoomaan kokoomuksen rivejä, ja hänestä tuli puolueen puheenjohtaja Paasikiven jälkeen vuonna 1936. Tässä tehtävässä hän toimi vuoteen 1943.

PEKKA PENNANEN (1872–1958), KOK

■ Pekka Pennanen oli taustaltaan maanviljelijä. Kokenut poliitikko oli ollut mukana ja säätyvaltiopäivillä talonpoikaissäädyn edustajana sekä myöhemmin kansanedustajana, ensin nuorsuomalaisen ja sittemmin kokoomuksen riveissä. Maaillinen kalliisuuden puolustaja Pennanen oli niitä harvoja kokoomuslaisia, jotka vastustivat 1930-luvun alussa lapualaisen väkivaltaa ja puolueen kääntymistä IKL:n radikaalille linjalle. Toisaalta hän ei ollut kiivain radikalismien vastustajakaan. Pennasta pidettiin myöhemmin sopivana kokoomaan kokoomuksen rivejä, ja hänestä tuli puolueen puheenjohtaja Paasikiven jälkeen vuonna 1936. Tässä tehtävässä hän toimi vuoteen 1943.

Kansanedustajat koolla ensimmäistä kertaa uudessa Eduskuntatalossa 1931.
KUVA: AARNE PIETINEN, MUSEOVIRASTO.

IKL:n hirmushenkinen kansanedustaja Hilja Riipinen oli Räsäsen suosikkiahahmo. Päivän piirto 2.4.1936.

KUVA: MEDIAN MUSEO JA ARKISTO MERIKI.

Lapuan liikkeen järjestämä talonpoikaismarssi vuonna 1930.
KUVA: SAKARI PÄLÄSI, MUSEOVIRASTO.

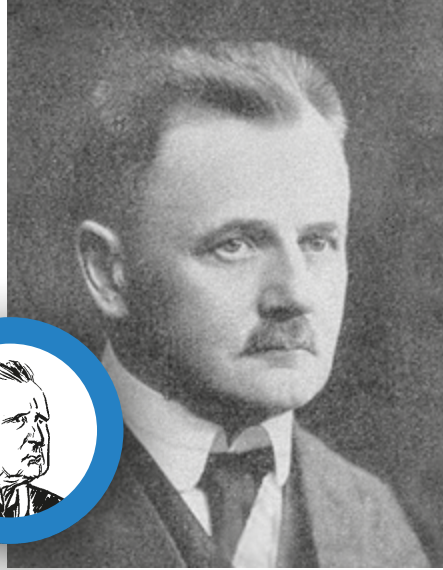
Kansanedustaja Yrjö Räsänen, pakenoitajanimeltään Sasu Punanen, seikkaili myös Okin piirroksissa usein. Päivän piirroissa 13.2.1935 hän kaulalle virkaveljeään Antti Suomenpoikaa; tosimaalimassa miehet olivat toistensa verivihollisia.

KUVA: MEDIAN MUSEO JA ARKISTO MERIKI.

JUHO KUSTI PAASIKIVI (1870–1956), KOK

■ J. K. Paasikivi oli kokenut poliitikko, joka tarvittaessa otti osiinakin kantaa kokiusesti ja äkkipäheisesti. Taustaltaan hän oli vanhasuomalainen monarkisti ja pankkimes, joka kannatti lujaa hallitusvaltaa. Paasikivi veti rajoja sekä vasemmalle että oikealle. Hän katsoi, että vasemmisto on pidettävä pois hallituksesta. Lapuan liikkeeseen Paasikivi suhtautui aluksi varovaisen myönteisesti, mutta muutti sitten kantansa: oli toimittava demokraatin puolesta diktatuuria vastaan johtajantähtinä vapaus, mallisuus ja lallisuus. Paasikiven ollessa kokoomuksen puheenjohtaja 1934-1936 puolueen kaikki yhteistyö IKL:n kanssa päättyi.

PAAVO VIRKKUNEN (1874–1959), KOK

■ Kirkkohera Paavo Virkkunen teki pitkän poliittisen uran kokoomuksen kansanedustajana. Hän ehti toimia puolueensa puheenjohtajana, opetusministerinä ja moninkertaisena eduskunnan puhemiehenä. Vuonna 1930 Virkkunen toimi valtiotavallan neuvottelijana Lapuan liikkeen johtajien kanssa. Virkkunen myötyä liikkeen tavoitteita mutta piti sen keinoja liian karkeina ja radikaaleina. Virkkunen puheenjohtajakauden aikana, vuoden 1933 eduskuntavaaleissa, kokoomus solmi vaaliliiton IKL:n kanssa. Suurin osa äänestäjistä ei vaaliliittoa sulattanut: puolue menetti 24 paikkaa edellisten vaalien tulokseen verrattuna.

ELJAS ERKKO (1895–1963), ED

■ Eljas Erkkö oli edistyspoliitikko, jonka poliittinen ura huipentui ulkoministerin pestiin 1930-luvun lopussa. Erkon voimakas ase oli kuitenkin hänen lehtensä, Helsingin Sanomat. Sitä hän kehitti puolueesta riippumattomaksi, vapaa-mieleksi ja monipuoliseksi yleislehdiksi, mikä toisaalta aiheutti särkeä Erkon ja edistyspuolueen välillä. Erko varoitteeli Lapuan liikkeen vallankaappauksesta ja 1930-luvun alussa, ja Mäntsälän kapinaan hän reagoi yhä enenevästi uuden lehden, Iltä-Sanomien, Eljas Erkon päätös palkata Oki Räsänen Helsingin Sanomien pilapiirtäjäksi palveli sekä lehden poliittisia että kaupallisia tarkoituksia.

VÄINÖ TANNER (1881–1966), SDP

■ Väinö Tanner oli SDP:n oikeistosiiven lujia poliitikko, joka oli nostamassa sosiaalidemokraattien hallituspuolueeksi sisällissodan jälkeen. Tanner teki myös pitkän uran osuusliikkeen toimintasuhtajana, joten hän oli teävä ja neuvottelutaitoinen talouspoliitikko. Sotien välissä Tanner toimi niin pääministerinä (1926–1927) kuin valtiovarainministerinäkin (1937–1939). Hän pyrki myös presidentiksi vuoden 1937 vaaleissa. Tanner oli Lapuan liikkeen ja IKL:n tiukka vastustaja - viimeksi mainittu ei Tannerin mielestä ollut sen enempää isänmaallinen kuin kansallilekään.

ARNE SOMERSALO "ANTTI SUOMENPOIKA" (SOMMER) (1891–1941), IKL

■ Saksassa upseeriksi koulutunut Arne Somersalo toimi 1920-luvulla Suomen ilmavoimien komentajana, mutta erosi myöhemmin armeijasta ja omistautui politiikalle. Hän toimi 1930-luvulla yhden kauden IKL:n kansanedustajana ja toimitti samalla Lapuan liikkeen ja IKL:n oikeistoradikaaleja lehtiä Ajan Sanaa ja Ajan Suuntaa. Poliittisissa pakoissaan Somersalo esiintyi nimimerkillä Antti Suomenpoika. Jyrkän saksalaismielinen Somersalo kuoli jatkosodan aikana Kiestinjärvellä, jossa hän toimi SS-joukkojen yhteysupseerina.

Lähes kaikki suomalaiset sanomalehdet olivat 1930-luvulla poliittisesti sitoutuneita. Räisäsen päivän piirto 7.2.1936 irvaillee *Uusi Suomi* -lehdelle, jonka linja horjui kokoomuksen ja IKL:n välillä.

KUVA: MEDIAN MUSEO JA ARKISTO MERKKI.

Vaikka päivän piirroissa paino oli kotimaan politiikassa, käsiteltiin niissä myös Euroopan ja maailman tapahtumia. Päivän piirto 24.3.1933.

KUVA: MEDIAN MUSEO JA ARKISTO MERKKI.

PIIRROKSET, PILALLA JA MUUTEN

Miksi sanomalehdissä julkaistaan piirroksia?

Sanomalehdet syntyivät aikana, jolloin piirros oli ainoa tapa tuottaa painettavia kuvia. Kuvat kaiverrettiin 1800-luvulla puisille painolaatoille käsin. Se vaati aikaa, vaivaa ja rahaa, jota Suomessa oli niukalti. Vaan eipä ollut monia osaavia tekijöitäkään: pilalehti *Weitikka* joutui elokuussa 1871 ilmoittamaan, että lehden käyttämä ”pääkaupunkimme ainoa” kaivertaja **Viktor Nordling** oli äkillisesti kuollut.

Valokuva mahdollisti 1890-luvun puoliväliin tultaessa lehti-piirrokset sellaisessa muodossa kuin me ne tunnemme. Piirrokset valokuvattiin filmille, minkä jälkeen filmi kiinnitettiin

sinkkilevylle ja syövytettiin kemiallisesti painolaataksi. Tämä teki kuvien painamisen lehdissä halvemmaksi ja nopeammaksi, ja niiden käyttö yleisty.

Valokuvaus oli yhä hidasta, ja kuvauskalusto liian hankalaa journalistiseen kenttätööhön. Niinpä esimerkiksi ainoa kuvatalenne Tarton rauhahan allekirjoitusilaisuudesta, jossa vahvistettiin itsenäisen Suomen rajat, on piirtäjä **Eric Vasströmin** luonnos tapahtumapaikalta.

Pisimpään piirroksia käytettiin nopeatempoisten urheilutapahtumien kuvaajina. Lehtityössä olikin oma, nytemmin lähes unholaan jäänyt erikoisala: urheilusivujen pilapiirtäjät. Suomen merkittävin urheilupiirtäjä oli *Helsingin Sanomien* **Tiikeri, Arvo Tigerstedt**, joka piirsi lehteen vuosina 1929–1957 ja ehti kiertää jopa viidet olympialaiset.

Pilkkaa tekeviä piirroksia, karikatyyreja, on toki yksittäisistä henkilöistä tehty läpi historian. Kun kirjapaino-

taito syntyi, valjastettiin piirrokset propagandan käyttöön, ja varhaisia kaiverrettuja pilakuvia tehtiin esimerkiksi uskonpuhdistuksen aikana sekä Lutheria että paavia vastaan.

Varsinaisten poliittisten pilapiirrosten alkuna pidetään **Napoleonin** aikaa, jolloin erityisesti Englannissa piirrokset kävivät omaa kiivasta soitaansa. Jos luulet Napoleonin olleen poikkeuksellisen lyhyt, on mieleesi takertunut yli kahdensadan vuoden takaisen pilapiirrosten luoma mieli-kuva.

Alkuun pilapiirrokset levisivät itsenäisinä painotuotteina, mutta 1800-luvun puolivälistä alkaen alettiin Englannissa ja Ranskassa perustaa piirrosten ympärille pilalehtiä. Niiden tarkoitus oli paitsi hauskuuttaa, myös välittää lehtien kantoja niille, jotka eivät osanneet sujuvasti lukea.

Suomeen vaikutteet tulivat Saksasta, osin Ruotsin kautta. Myös tänne perustettiin vuosisadan vaihteen molemmin puolin suuri määrä pilalehtiä,

joista moni jäi lyhytikäiseksi. Lehdet noudattelivat puoluerajoja: vanhasuomalaisilla oli **Matti Meikäläinen**, nuorsuomalaisilla **Velikutta**, ruotsinkielisillä **Fyren**. Sensuuri lakkautti **Matti Meikäläisen** vuonna 1899, minkä jälkeen sen päätoimittaja **Onni V. Tuisku** siirtyi *Tuulispäähän*. Suurlakon alla 1905 alkoi ilmestyä sosiaalidemokraattinen *Kurikka*.

Sanomalehdissä pilapiirroksia alettiin julkaista ennen ensimmäistä maailmansotaa. Eric Vasström arvioi olleensa Suomen ensimmäinen vakituinen lehti-piirtäjä vuonna 1911. Myöhemmin Vasström loi ensimmäisen suosituksen suomalaisen piirroshahmon, *Uuden Suomen Matin*, joka kommentoi lehdessä ajankohtaisia tapahtumia pienissä piirroksissa.

Lopullisesti pilapiirros vakiinnutti paikkansa suomalaisissa sanomalehdissä vasta 1950-luvulla, kun *Helsingin Sanomissa* aloitti **Kari Suomalainen** ja *Uudessa Suomessa* **Olavi Hurmerinta**.

Piirrokset etsivät paikkaansa 1930-luvun ja sotavuosien muuttuvassa mediamaailmassa. *Uuteen Suomeen* tuli vuosikymmenen alussa kuvittajaksi **Erkki Koponen**, joka kokeili myös pilapiirtämistä mutta löysi lopulta paikkansa **Ollin** pakinoiden monikymmenvuotisena kuvittajana.

Paikkaansa etsi myös piirrosten ja tekstin suhde. Amerikassa poliittinen pilapiirros on ”editorial cartoon”, mikä viittaa sen alkuperään pääkirjoitusten kuvituksena. Pohjoismaisissa lehdissä näkee edelleenkin pilapiirroksia tässä roolissa – kuten myös *Hufvudstadsbladetissa*. Suomessa suosiota sai piirroksen ja pakinan yhdistelmä: **Olli** ja **Erkki Koponen**, **Ari-jouts** ja **Kari Suomalainen**, **Eero** ja **Oki Räisänen**.

Okin Päivän piirrot ovat sotaa edeltävän ajan merkittävin poliittisten pilapiirrosten kokonaisuus sanomalehdistössä. Ne muistuttavat nykykatsojalle, että pilapiirrokset eivät Suomessa suinkaan alkaneet Karista.

Okin piirrokset *Helsingin Sanomissa* kiinnittävät Karin työt sotaa edeltävään ajalliseen jatkumoon, joka kantaa vuosisadan vaihteen poliittisiin pilalehtiin saakka.

Sana ”pilapiirros” viittaa Suomessa oikeastaan kahteen eri asiaan: ajankohtaisiin, poliittisiin päivän piirtoihin ja puhtaasti vitsipiirroksiin. Oki Räisänen teki molempia: Päivän piirtoja *Helsingin Sanomien* ja savolaista kansanhuumoria *Ilta-Sanomien* ja muihin lehtiin.

Okin sotavuosina *Savon Sanomien* tekemät savolaisjutut aloittivat lehdessä jopa ihan kokonaan oman piirrospereinteensä: sutkaukset, lukijoiden lähettämiin juttuihin perustuvat piirrokset, joita Okin jälkeen ovat lehteen jatkaneet useat muut piirtäjät ja jotka jatkuvat lehdessä yhä tänä päivänä.

Jyrki Vainio,
pilapiirtäjä

PÄIVÄLEHDEN
MUSEO JA
ARKISTO OVAT NYT
MERKKI
MERKKIIN.FI

MERKKI

Oki Räisänen ja Lassi Hiekkala työskentelivät tilapäisesti latomossa 1944, sillä toimitustilat olivat kärsineet pommitusvaurioista.

KUVA: OLAVI AAVIKKO, FINLANDIA KUVA OY.

Pilakuvia julkaistiin 1800-luvun lopulla pilalehdissä. Tunnettuja julkaisuja olivat esimerkiksi suomenkielinen **Matti Meikäläinen** ja ruotsinkielinen **Fyren**.

KUVAT: KANSALLISKIRJASTO, MATTI MEIKÄLÄINEN N.O.S. 5.3.1897 JA FYREN N.O. 30.5.11.1899.

